

HARTVIG SVERDRUPS EVENTYRLIGE KRIG

Nordmenn flest vet trolig det meste om Narvik og 1940. Om det tyske overfallet — koordinert der som andre steder i Norge — til 9. april. Om senkningen av de norske panserskipene «Eidsvold» og «Norge». Om britisk assistanse og om slaget i og utenfor Narvik havn, der hele den tyske flåtestyrken på ti jagere ble eliminert. Om franske og polske ekspedisjonskorps som kom oss til unnsetning. Og — fremfor alt — om gjenerobringen av Narvik og kampene omkring, der egne, norske avdelinger tvang de tyske styrkene i kne og til slutt greide å jage fienden nesten til svenskegrensen — før meldingen fra den norske regjering kom 6. juni om full kapitulasjon.

Midt oppe i denne krigen, som vi vant — men tapte, opererte *Hartvig Kristian Sverdrup*, en 26-årig væreier fra Reine i Lofoten. I Skjelfjorden, innenfor Reine, ble restene av den seiersrike, men sterkt skadede britiske flåtestyrken skaffet alle forsyninger, lappet sammen og gjort seilingsklare. Alt sammen under Sverdrups ledelse, før han selv måtte dra til fronten som ingeniørsoldat med ryggssekken stappfull av 1-pundsedler, tilsvarende bortimot 60 000 norske kroner!

Slik startet *Hartvig Sverdrups* eventyrlige krig. Den fortsatte med Reine-raidet 2. juledag 1941, via Scalloway og Shetlandsgjengen — med faretylte turer på norskekysten — og endte i Kirkenes, der Sverdrup var maritim etterretningssjef for Finnmark fra slutten av 1944.

I frigjøringsdagene 1945 overga den tyske marinekommandanten i Harstad seg til kapteinløytnant Sverdrup — med 11 000 soldater — hvoretter væreieren beslagla en skipslast med 600 tonn tysk brennevin. Sprit — nær sagt i enhver forstand — ble også en del av *Hartvig Sverdrups* forunderlige krig. . .

Gjennom oppskakende meldinger i radioen 10. april 1940 er også befolkningen på fiskeværet Reine — ytterst i Lofoten — orientert om det tyske overfallet på Norge.

Væreier-familien Sverdrup har tilbrakt tenksomme timer i det store våningshuset. De vet at slaget om Narvik er i full gang. Familiemedlemmer fra Oslo er kommet for å feire påske og bor hos *Hartvig Sverdrup*, medinneher — sammen med onkelen, stortingsmann *Cato Sverdrup*, av bedriften på Reine. Søstere *Grete* er der, sammen med sin mann, *Paul Koht*, utenriksministerens sønn, som har påskeferie fra sin sekretærpost i Utenriksdepartementet. Også han inntatt om den kommende katastrofe.

Det er ettermiddag, overskyet, lett disig og lite sjø. Gjennom panoramavinduet får de plutselig øye på to krigsskip ytterst ute i Vestfjorden, det ene med sterk slagside.

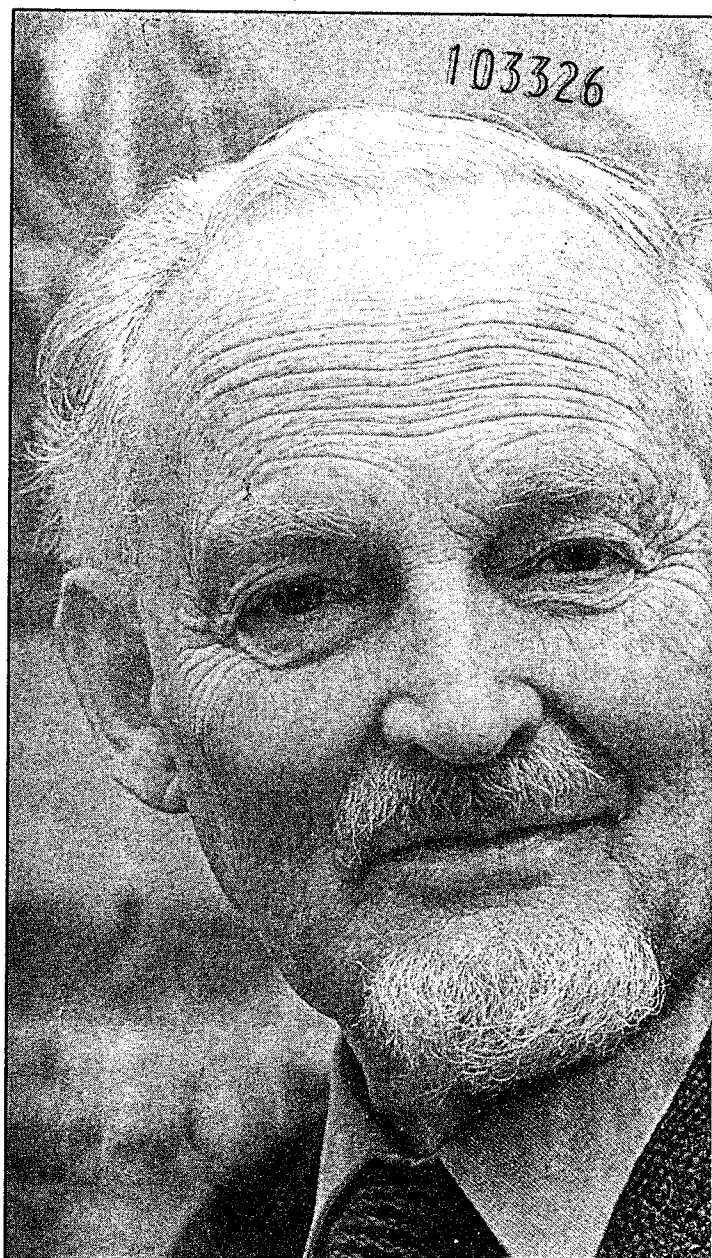
Det viser seg å være «Hostile» og «Hotspur» fra den britiske flotiljen på fem jagere, som dagen før hadde trengt seg inn til Narvik og tilføyd de overlegne, tyske marinestyrkene betydelige tap.

Neste morgen går Sverdrup og ekteparet Koht inn i fjorden med fiskekutteren «Regina» for å tilby assistanse. HMS «Hotspur» er så sterkt skadet at den er forlatt av mannskapet. Begge besetningene befinner seg om bord i HMS «Hostile», og sjefen er mer enn glad for tilbudet om hjelp, ikke minst fordi han har mange sårede om bord.

Sverdrup konsentrerte seg om å finne reparasjonsmuligheter for den delvis utbrente «Hotspur», mens søstere sørget for å frakte de sårede til sykehuset på Gravdal.

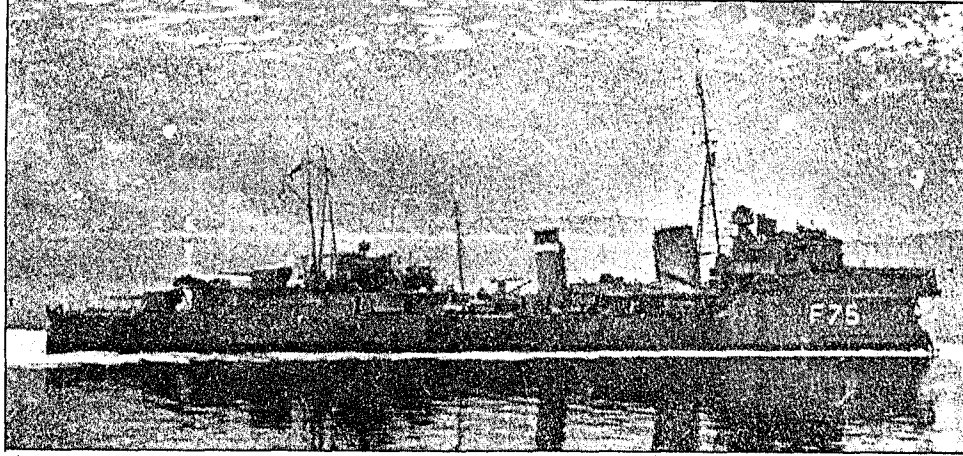
Neste havarist inn var krysseren «Penelope», som var synkeferdig etter en grunnstøting ved Tennholmen fyr. Den ble slept av jageren «Eskimo», som umiddelbart gikk videre for å delta i det andre sjøslaget utenfor Narvik.

Da «Eskimo» dagen etter returnerte til Skjelfjorden, var hele forskipet blåst vekk. «Penelope» — med en 20 meter revne i bunnen og bortimot full av vann — fløt såvidt, og sjefen ville sette henne på land som artilleriskip. Men så kom bergingsbåten «Stærkodder», omdirigert fra Harstad. Med treplugg, knadd fåretalg og sement ble revnen tettet, og da «Penelope» ved egen hjelp omsider kom seg tilbake til England, vakte tetningsmetoden både beundring og forundring i britiske marinekretser. Uten «Stærkodder» og fåretalg ville ikke Hornblower-forfatteren, C.S. Forester, kunnet skrive sin senere så berømte bok om «Penelope» — «Sa-

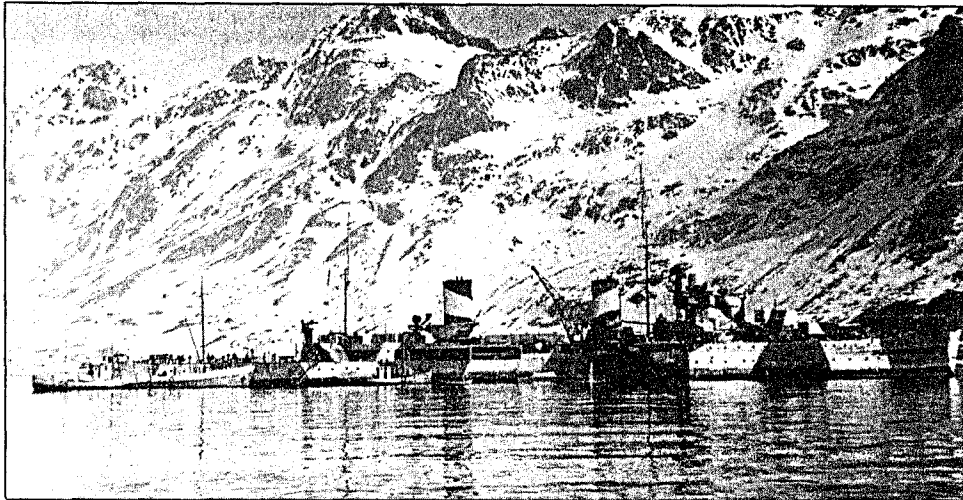
For *Hartvig Sverdrup* begynte krigen med

**EN RYGG-
SEKK FULL
AV PUND-
SEDLER**

▲ HMS «Eskimo» med baugen skutt vekk.

▼ HMS «Penelope» med lensepumper i gang og fiskeskøyter langs siden.

gaen om et skip». Også «Eskimo» ble reparert og kom seg til England — baklengs.

Etter hvert ble Skjelfjorden om trent fylt opp av krigsfartøyer, mer eller mindre skadet. På det meste lå det mellom 30 og 40 skip i fjordbasenget. En sterkt skadet «Cossack» var der — allerede navngjeten etter at den to måneder tidligere hadde befridd de britiske fangene fra «Altmark» i Jøssingfjorden — og gitt oss motstandsbegrepet «jøssing». En polsk jager — og et tysk handelsskip, tatt som prise av britene, kilte seg også inn.

Alt som kunne krype og gå av teknisk kyndige folk i Lofoten-distriktet, var dratt sammen i Skjelfjorden. En mengde fiskefartøyer gikk i skytteltrafikk mellom krigsfartøyene. Det samme gjorde Hartvig Sverdrup, som forbindelsesoffiser og tolk. Onkel Cato koordinerte og hadde brukbar oversikt fra hovedbasen på Reine.

Det var utrolige mengder utstyr og

forsyninger som skulle til, og det meste kunne skaffes i distriktet, men bare mot kontant betaling til dagens kostpris. Sverdrup forskutterte over 100 000 kroner. Det var mye penger den gangen — mer enn 25 gode årslønninger.

Slik begynte min maritime karriere, forteller Hartvig Sverdrup til *Vi Menn*. — Men først måtte jeg gjøre unna min landmilitære plikt. Mobiliseringsordre var gått ut over radio. Jeg hadde fått en kortvarig utsettelse på grunn av mine oppdrag i Skjelfjorden, men nå var det ingen vei forbi. Som menig soldat fra Ingeniørvåpnet — med 48 dagers rekruttskole på Hvalsmoen som fagmilitær bakgrunn, dro jeg til Narvik-fronten. Men først var jeg innom Harstad, der jeg fikk restoppgjør fra britene, nærmere 60 000 kroner i en-pund-sedler. De veide tilsammen et sted mellom 20 og 30 kilo, og jeg stappet dem i ryggsekken. Langt oppe i Salangsdalen fikk jeg tjeneste som sambandsmann.

På den måten fikk jeg — ved ulovlig lytting på felttelefonen — et forvarsel om kapitulasjonen 6. juni. Jeg ringte *Oddvar Rostad* på Reine og ba ham snarest gå med M/K «Queen» til Sjøvegan for nærmere ordre. Sammen med to med-soldater, *Leif Ritter Eriksen* fra Oslo og min sambygding *Øystein Krogtast*, etablerte jeg motakssentral for våpnene frontsoldatene måtte gi fra seg. Helt ulovlig, naturligvis — men det gikk bra, smiler Sverdrup.

— Vi sikret oss en mengde geværer og pistoler, pluss en Coltmiraljose, som for øvrig endte sine dager som treningsvåpen for Linge-kompaniet i Skottland. Vi fikk alt sammen med oss til Reine, der våpnene ble innsatt med fett og gjemt i en hule. Og — under over under — pundsedlene var også med. Vi stappet dem i en stor kakeboks og spadde dem ned i hagen, sammen med andre penger og en del våpen. Pundsedlene fant vi igjen senere, men den andre kassen er fortsatt sporløst forsvunnet, tross intens

skattejakt i Sverdrups hage både under og etter krigen.

Med hyttetur som påskudd forsøkte Sverdrup-familien og en del av vennene deres å stikke av til England med M/K «Queen». Halvveis til Island fikk de motor-trøbbel i en forrykende kuling og måtte gjøre vendreis.

— Nå fulgte en frustrerende okkupasjonstid på Reine, men det skjedde da også oppbyggelige ting, fortsetter Sverdrup. — 4. mars 1941 var en av historiens merkedager. Da ble vår datter *Gro* født, samtidig som britene gjorde et vellykket raid i Svolve — det første Lofot-raidet. Vi så det som en stor ære at vår førstefødte skulle se dagens lys i en frigjort del av Norge.

En dag — etter at brennevinrasjoneringen var innført — kom fabrikkbestyreren opp til meg og ville ha en flaske konjakk for å ha i kaviaren han hadde laget for oss. Det ga meg en vill idé, humrer Sverdrup. Følgende telegram ble avsendt:

FORSYNINGSDEPARTEMENTET OSLO STOP TIL KAVIARPRODUKSJON TRENGES 2 VOLUMENHETER ALKOHOL STOP TIDLIGERE BENYTTET OLD BRANDY COGNAC MEN SPRIT KAN OGSÅ BENYTTES STOP SØKER HERVED OM KJØPETILLATELSE FOR 3200 LITER STOP SVERDRUP.

Jeg viste telegrammet til bestyren. Han mente jeg hadde skrevet feil, og at det skulle stå 3200 gram. Her står vi overfor de store talls lov, forklarte jeg ham. — Søker vi om 3,2 liter, blir vi mistenkt for å ville ha det til konsum. 3200 liter lar seg ikke drikke opp, sa jeg, og sjelden har norsk byråkrati virket så godt. Samme dag innløp følgende telegram:

SVERDRUP REINE STOP DE GISHERVED KJØPE- OG BRUKSLØYVE FOR 3200 LTR 96 PROSENT SPRIT STOP FORSYNINGSDEPARTEMENTET.

Sendingen kom i 300-liters jernfat. Ryktene begynte å gå om Sverdrup-varpet. Halve Norge ringte og spurte om han ikke kunne skaffe dem noen flasker «kaviar-erstatning».

— En dag kom en av butikkbetjentene og lurte på hvorfor alle kundene skulle ha denaturert sprit. Varsetlet kom for sent. Da jeg kom ned i butikken vår, viste det seg at vi hadde solgt 300 liter ren 96% sprit for en krone pr. flaske. Forklaringen var at både 96% og denaturert sprit kom fra Vinmonopolet på samme sort jernfat, forteller Sverdrup.

Vi visste ellers ikke noe vettugt å gjøre. Motstandsfolk fra Oslo

besøkte Cato, blant annet redaktør *Olaf Gjerløw*, stortingsmann *Carl P. Wright* og byfogd *Harald Gram*, som mente han skulle kunne skaffe oss en radiosender. Senere kom jeg meg ulovlig til Oslo — men forgieves. Hele organisasjonen var sprengt, de fleste arrestert — og sender kunne ikke skaffes.

Men jeg fikk iallfall en kjærkommen anledning til å markere standpunkt en tid senere. De nazistiske myndigheter hadde oppnevnt meg som medlem av det lokale kommunestyret. Jeg sendte et brev til fylkesmannen i Nordland, der jeg av helsehensyn ba meg fritatt for vervet. «Jeg er sterkt infisert av den epidemiske sykdom som populært kalles Engelsk syke,» skrev jeg. På den tid ble man kastet i fengsel for å bære rød toppelue eller binders på jakkeslaget. Mitt utspill kvalifiserte nok til det som verre var, kommenterer Sverdrup.

— Det varte da heller ikke lenge før jeg fikk svar, fra selveste NS-fylkesfører i Nordland, *H. Wassenden*, som meddelte at han hadde «midler til å helbrede Engelsk syke — og det så ettertrykkelig at herr Sverdrup ikke skulle bli angrepet igjen». Wassenden hadde også bevis for at de siste London-nyheter og rykter ble distribuert i Sverdrups Reine-butikk. «Dette må De stå ansvarlig for. Får jeg en eneste rapport til på Dem, blir De øyeblikkelig anbrakt på kuranstalt for Engelsk syke,» skrev fylkesføreren.

— Men ikke så lenge etter forsvant jeg utenfor herr Wassendens rekkevidde — til England, smiler Sverdrup.

Sverdrup-familien våknet 2. juledag 1941 til et britisk-okkupert Reine. En stor alliert flåtestyrke lå på redan. Norske soldater og to norske korvetter var med. «Eskimo» var også der — med ny baug! Raidet hadde — så langt — vært særdeles vellykket. Det var da heller ingen tyskere der. Planen var å etablere en beskyttet base i Lofoten, der marinestyrker effektivt kunne beskytte Murmansk-konvoiene ved å stoppe fiendens sjøverts forbindelser til Narvik og nordover. Stor var skuffelsen da styrken to dager senere ble trukket tilbake. En stor del av Reine-befolkningen — inklusive Sverdrup-familien, ble med til England.

— Vi fikk med oss kakeboksen med pund-sedler, forteller Sverdrup. — Men da vi kom til England, fikk jeg meg litt av en overraskelse. Det viste seg at engelskmennene i mellomtiden hadde byttet ut sine pengesedler, slik at kakeboksen med innhold var verdiløs. Nå skal ingen beskyldte den britiske marine for å betale med falske pengesedler, så etter en tids parlamen-

tering fikk jeg utbetalt det jeg hadde krav på — iallfall nesten.

Hartvig Sverdrup havnet etter en del vidervedigheter i Shetlandsgjengen, og allerede neste jul var han tilbake på Reine — for en snarvisitt. Han fikk til og med arrangert styremøte i et par av bedriftene, mens han var der. Oppdraget var ellers meget dramatisk. Sverdrups plan var både enkel og dumdristig, og den ble bifalt

fiendens disposisjoner og planer om befestningsanlegg, var av stor verdi og rettferdiggjorde ekspedisjonen fullt ut», skriver Shetlandsgjengen og Linge-kompaniets populære sjef, oberst *J.S. Wilson*, i sin rapport.

Mot slutten av 1944 ble Hartvig Sverdrup sendt — først til Murmansk, deretter til Kirkenes hvor han opererte som maritim etterretningssjef for Finnmark, med en rekke ha-

hverandre i en forbløffende forbrødring — etter 5 års nådeløs krig. Så ble jeg helt alene om å løse frigjørings største brennevinsproblem, smiler han lunt.

— Kilden til dette overdådige alkoholkonsum var en nederlandsk labebåt, som inneholdt hele 600 tonn med edel konjakk, champagne og annen liflig nektar, som de færreste av oss hadde sett siden før krigen. Ett mange vidervedigheter fikk vi båtelosset og brennevinskassene plassert på toll-lageret, hvorfra det åpenbart begynte å lekke ganske fort. For mi vedkommende inntraff et høypunkt da jeg et par måneder senere vert for forsvarssjefen, kronprins *Olav*, og hans stab, kunne servere dem drikkevarer som ingen hadde smakt på fem år, forteller Sverdrup.

Det hører med til historien at marinesjefen i Nord-Norge, admiral *E. C. Danielsen*, hadde gitt Sverdrup anledning til å rekvirere fra tyske lagere en del av det mest nødvendige utstyr for å sette i stand sitt hjem på Reine som tyskerne hadde brent med i innbo etter Reine-raidet. — Ta gjerne med brennevin også, sa Danielsen.

— Og det gjorde jeg, smiler Sverdrup.

Slik sluttet krigen for væreieren i Reine. Ikke helt, forresten, ha aktive marinetjeneste var ikke over for han som sjef for en minekommando hadde ryddet yttersiden av Vesterålen og farvannet langs Lofotveggen for mer enn 200 ueksploderte miner.

Vi sitter hjemme på Sverdrups leilighet i en Oslo-leilighet, som han kona benytter mellom otium-reiser til Reine eller Syden. Hans militære metier er sirlig ordnet i et ti-talls svamapper, stappfulle av dokumenter fra britiske og norske hemmelige arkiver. Det meste går på operasjoner han selv var involvert i. Bildene har — unike fra den tiden — er også et emplarisk ordnet. Av dokumentene ser vi at han er en av støttespillerne i Linge-klubben, og at han står fadder for Linge-rommet i Special Forces Club i London. Marinen ville ha ikke gi slipp på ham etter krigen. — Har han da også vært Forsvarets kaptmann i Lofoten i alle år.

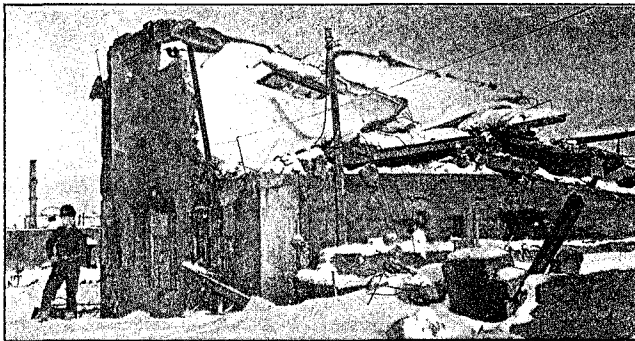
Det sier seg nesten selv at han må bli en av initiativtakerne til opprettelsen av Sjøheimeværnet. Første sarling av SHV-skøyter i 1951, med innlagte konkurranser, fant naturligvis sted på Reine — med orlogskaptein (R) Hartvig Sverdrup som arrangør og vert.

Helt fra den første etterkrigstid hadde har Forsvaret kunnet regne med Reine!

Unge kapteinløytnant **Hartvig Sverdrup** var maritim etterretningssjef for Finnmark fra slutten av 1944 til krigens slutt. Her er han om bord i en av skøytene sine på vei til Lofoten.

Sverdrups etterretningskontor i Kirkenes.

på høyeste hold. På hjemlige trakter i Lofoten skulle han etablere et dekkfirma for import og distribusjon av våpen langs norskekysten, rett for nesen på tyskerne. Alle papirer var klare for det tilsynelatende troverdige Lofotens Fiskeavfalls Kompani A/S, med aksjebrev og det hele. Våpen og utstyr ble fraktet i brukte sildetønner, merket «Fiskeavfall». Uvær — og det faktum at det vrimlet av tyskere overalt i Lofoten etter raidet noen måneder tidligere — førte til at Sverdrup lastet om bord igjen og returnerte til basen på Shetland. «Det var en klok beslutning, og de etterretninger Sverdrup brakte med seg tilbake om

sardiose turer til Lofoten for å sikre skøyte-transport i nord.

For Hartvig Sverdrup ble det en selsom slutt på krigen. Han fikk melding om at den tyske marinekommandanten i Harstad nektet å overgi seg til en hæroffiser. Kapteinløytnant Sverdrup ble beordret dit og tok over hele distriktet med 11 000 tyske soldater og 600 tonn vin og brennevin!

— Situasjonen som møtte meg i strålende midnattsol, var berusede horder av bevæpnede tyskere, norske sivile, russer-fanger og nederlandske sjøfolk, forteller Sverdrup. — Alle var i sprudlende humør og omfavnet